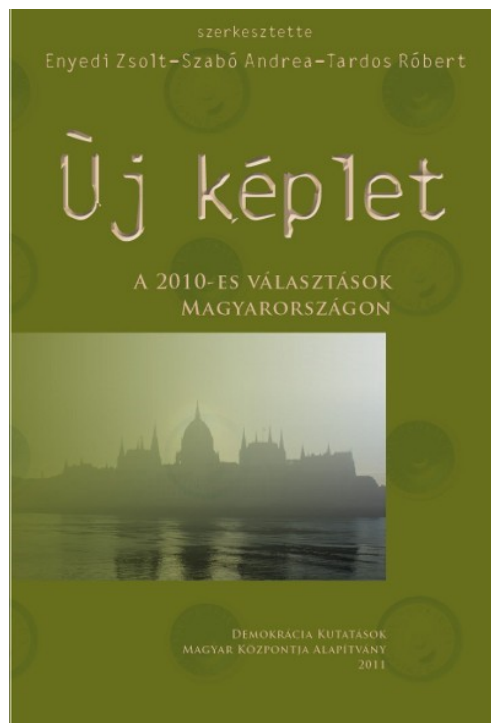

Ilonszki Gabriella – Kurtán Sándor: *Látszat és valóság.*
A 2010-ben megválasztott parlamenti képviselők arculata

Megjelent: Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.):
Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia
Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 95-122. p.

Forrás: <http://www.valasztaskutatas.hu>

Ilonszki Gabriella–Kurtán Sándor

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG. A 2010-BEN MEGVÁLASZTOTT PARLAMENTI KÉPVISELŐK ARCULATA

A KONTEXTUS

A parlamenti képviselők jellemzőinek mint a politikai rendszer demokratikus tartalmát kifejező tulajdonságoknak a vizsgálata mindig a politikatudomány egyik alaptémája volt, de az utóbbi másfél-két évtizedben a képviselői demokrácia legitimációs válságával párhuzamosan sokasodtak meg azok a megközelítések és írások, amelyek konkrétan igyekeznek választ adni arra, hogy a képviselők társadalmi és politikai jellemzői miként befolyásolhatják a rendszer demokratikus tartalmát, elsősorban a képviselet vonatkozásában. Norris és Lovenduski (1995) a szociodemográfiai tényezőknek, míg Andeweg és Thomassen (2005) írása a politikai karriervonásoknak a hatását vizsgálta a képviselet tartalmára. Mára elfogadott tudományos tényként kezelhetjük, hogy a képviselők társadalmi háttere és karrierútja összefügg tevékenységükkel – bár, tegyük hozzá: ennek mértékét, jellegét további kutatásoknak kell majd részletesen bizonyítani –, vagyis a politikai rendszer működése szempontjából is fontos tényező.

Ennek a megközelítésnek a szellemében foglalkozik az alábbi írás a parlamenti képviselők arculatával, bár itt most nem a következmények (mit csinálnak, hogyan képviselnek stb.), hanem inkább az okok felől, vagyis a rekrutáció és a szelekció felől közelít a témához. A rekrutációt és a szelekciót meg kell különböztetni egymástól (Hazan–Gideon 2010), bár össze is függenek: a rekrutáció a politikai-képviselői utánpótlás kialakításának folyamata, míg a jelöltek kiválasztása – bár épít a rekrutációra – már egy szűkebb és feszebb folyamat. Mindkettőben megjelenik társadalmi és a politikai szempontrendszer, de a kiválasztásban (szelekcióban) határozottabban, egyértelműbben jelennek meg a kiválasztást végző aktor, vagyis a párt szempontjai.

Mindezek alapján a parlamenti képviselők arculatát elsősorban a pártok rekrutációs és szelekciós stratégiái befolyásolják, ezért írásunk fő szempontja – a parlament egészére vonatkozó áttekintés mellett – az egyes képviselőcsoportok jellemzőinek bemutatása.

A pártközpontú politikai rendszerekben értelemszerűen a képviselők meghatározó vonásai a pártok által végzett szelekció nyomán formálódnak. A párfrakció képviselői profilja a párt preferenciájáról, sőt szervezeti állapotról is képet adhat. Gondoljunk például arra, hogy milyen szervezeti követ-

keztetést vonhatunk le, ha egy frakcióban kiemelkedően magas arányban vannak a pártvezetők. Ez persze következhet egyszerűen abból, hogy kicsi a frakció, és ilyen esetben nem meglepő, hogy a pártnak arcot (is) adó pártvezetők lesznek a frakcióban dominánsak. Példánk ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy az ilyen típusú megállapításokat mindenképpen összehasonlító perspektívába kell helyezni: az adott párt korábbi állapotához vagy más pártok gyakorlatához, és ha lehetséges, akár más országok adataihoz is hasonlítani kell, mert így kaphat értelmet az adat a „sok” vagy „kevés” olykor félrevezető vagy éppen semmitmondó állításán kívül.

Az európai demokráciák gyakorlatában általános a pártok kitüntetett szerepe a jelöltek – így végső soron a képviselők – kiválasztásában, de két szempontot ehhez a magyarországi folyamatok elemzésénél hozzá kell tenni. *Először* is, hazánkban az európai (sőt a posztkommunista országok gyakorlatához képest is) zártabb a választási rendszer, a választóknak semmilyen módon, nyílt listákkal vagy preferenciális szavazással nincs módjuk befolyásolni a pártok által felkínált jelölteket. Pedig a „ballot” jellege bizonyíthatóan hatással van a parlamenten belüli képviselői tevékenységre, és így magára a politikai tartalomra (Norris 2003). Sokat elárul a politikai demokrácia állapotáról, hogy a választási rendszer átalakítási tervei során ezek a szempontok rendre nem merültek fel. A politikai elit tagjai és az ún. szakértő tanácsadók egyaránt kizárólag a hatalmi pozíciók birtoklóinak és a közöttük lévő megállapodás biztosításának szempontjából foglalkoztak a témával. Pedig a szavazó tevékenysége nem szűkíthető le a pusztán pártelvű és pártok közötti választásra. Csak egyetlen, térben és időben közeli példát említve: a 2010-es csehországi választásokon a Facebookon meghirdetett kezdeményezés és népszerű jelszó nyomán (A lista utolsó négy helyére szavazz! Ne szavazz politikai dinoszauruszokra!) 55,8 százalékról 43 százalékra csökkent a továbbszolgáló képviselők aránya, a nők aránya 7 százalékkal nőtt 22 százalékra. Természetesen lehet vitatni a továbbszolgálók optimális arányát, hiszen egyrészt a professzionalizáció értéke másrészt a választótól eltávolodó becementeződő képviselői csoport politikai következményeitől való félelem ütközik egymással, de a jelenség, és különösen a konkrét eredmény felhívja a figyelmet a párt vezérelte szelekció és a választói preferenciák közötti eltérésre, ami bizonyos választási szabályokkal enyhíthető.

A magyarországi esetben ennek különösen nagy jelentősége lenne, hiszen a magyarországi politikai rendszer túlpártosodottságát többen megállapították már (Ágh 1994, Enyedi 1998, Tóka 2006, Enyedi–Casal Bértoa 2010). A jelöltek és a képviselők profilja szempontjából és a parlament egészének működése szempontjából sem elhanyagolható jelenségről van szó. A túlpártosodottság körülményei között a választók csak a listák „megnyitása” révén tudnak erőteljesebben befolyásolni a képviselők kiválasztódását. Létezik természetesen a direkter „personal vote” hatás (Cain–Ferejohn–Fiorina 1987,

Carey– Shugart, 1995) az egyéni körzetekben, ám ez utóbbi érvényesülését szintén korlátozza a pártok súlya (Papp 2008).

A képviseleti demokrácia pártok vezérelte jellegének természetes elfogadása mellett *másodsorban* azonban még egy jelenségekört említeni kell, amely az európai demokráciákban szokásosnál jobban kihat a parlament összetételére, s ez magának a jelöltállításnak a kérdése. A jelöltállítás kapcsán már napvilágot láttak azok a megállapítások (bár még akadémiai igényű feldolgozása a kérdéskörnek nem történt meg), hogy a pártok többségében a legfelsőbb párhierarchia dönt(ött) a jelöltek kiválasztásáról. Hogyan érvényesülhet a helyi szervezet véleménye, mennyire elevenek, ha nem is a képviselet, a reprezentáció, de legalábbis a kapcsolódás, a *linkage* szálai, milyen képviselői viselkedés és összességében parlamenti autonómia várható abban az esetben, ha a képviselők kizárólagos fókuszja a kiválasztást és újraválasztást uralni látszó párhierarchia? A jelöltállítás intézményi rendje egyszerre tükrözi a pártok természetét, és befolyásolja a párt politikáját (Hazan 2002, Hazan–Gideon 2010, 10). Ahogy Gallagher megfogalmazta: „...ahol központilag irányítják a jelölést, a képviselők hűen fogják követni a pártvonalat, hiszen az illojalitás deszelekciónal jár” (Gallagher 1988, 15). A kiválasztás centralizációja nem csak a parlament és a demokrácia működése szempontjából, de azzal szoros összefüggésben és azt megalapozva a képviselők jellemzői szempontjából is döntő, és feltételezhetően homogenizáló hatású: a képviselők egyre hasonlóbbak lesznek egymáshoz. Ezek a kérdések ebben az írásban csak háttértényezőként szerepelnek, de a képviselői arculat formálódásához hozzátartozó, mérlegelendő szempontok.

A pártszempontokon kívül a képviselők jellemzői a társadalmi folyamatokról is árulkodhatnak. Ebben az összefüggésben a jól ismert megközelítés iránymutató: a kereslet és a kínálat egyaránt meghatározza, hogy kik lesznek a képviselők. Nem csak a pártok szelekciós preferenciái, de szelekciós lehetőségei is ott vannak a háttérben. Például miért van lényegesen kevesebb nő a képviselők között: mennyire kiválasztási torzulás és mennyire a jelölthiány az ok? Erre a kérdésre nem tudunk feltétlenül ennek az írásnak a keretei között válaszolni, hiszen ehhez a jelöltszámokat és az egész jelöltállítási folyamatot is fel kellene tárni, korábbi vizsgálatokból azonban tudjuk (Ilonszki–Várnagy 1997), hogy nem a jelöltek számának alacsony volta áll az alulreprezentáltság háttérében. A jelölteknek – és a képviselőknek – ez, az elsősorban a társadalmi háttérrel összefüggő, tulajdonságegyüttese lehet egyúttal pártszervezeti kérdés is: például egy frakció tagjainak nagyarányú budapesti hátere nem csak a jelöltkínálatra utal, de felhívja a figyelmet a párt szervezeti-merítési bázisára is.

Végül, harmadsorban a parlamenti szempontok is hozzátartoznak a képviselői arculatához. A parlamenti szempontok alapján a professzionalizációs folyamatba való illeszkedés és ennek ismérvei állnak előtérben. A továbbsholgalás jellegzetességei, a betöltött pozíciók és ezek összefüggése a képviselők

egyéb karriertulajdonságaival alkalmat adhatnak a parlamenten belüli képviselői csoportok és azok tulajdonságainak feltárására – és ezzel hozzájárulhatnak a pártselekcíós racionalitás és a parlamenti racionalitás kapcsolatának feltáráshoz.

Írásunkban mindhárom szempontot igyekszünk érvényesíteni a képviselők arculatának bemutatásánál, vagyis bemutatjuk a pártfrakciókat, és kitérünk a képviselők legfőbb társadalmi és politikai karrierútjainak jellemzőire. A 2010-es választás kapcsán az elemzések leginkább a pártrendszer átalakulását emelték ki. Ez természetes, hiszen a korábbi öt választás pártjai, és így parlamenti arculata is alapvetően a rendszerváltás nyomán kialakult helyzetet tükrözte. Korábban is előfordult ugyan, hogy rendszerváltó párt kiesett a parlamentből (FKGP, átmenetileg a KDNP), vagy olyan párt tűnt el, amelyet a rendszerváltás kissé megkésett csoportosulásának tekinthetünk (MIÉP), de most vált teljessé (hogy ne mondjuk végérvényessé) a két nagy rendszerváltó párt (MDF és SZDSZ) bukása, és vált látványossá az utódpart (MSZP) szervezeti legyengülése. Nem is szólva arról, hogy egyszerre két új párt még soha nem jelent meg a parlamenti szintéren, sőt egyetlenegy megjelenésére is csak egyszer volt példa, a már említett MIÉP esetében.

Mindebből következik, hogy a parlamenti képviselők vizsgálata is ezzel a szemponttal kell, hogy kezdődjék: miben hasonlít, ill. miben különbözik a 2010-ben, a hatodik választás nyomán megalakult országgyűlés a korábbiaktól, és a megmutatózó eltérésekben mekkora a szerepe az egyes pártoknak. Kérdésünk hátterében természetesen ott van mindaz a korábbi tudás és tapasztalat, amit az előző 20 év kutatásai alapoztak meg. Például az előző öt parlamenti ciklus elemzése rámutatott, hogy a képviselők egyre „hasonlóbbakká” váltak egymáshoz mind társadalmi jellemzőiket, mind politikaikarrier-útjukat tekintve. Jelentős eltérések inkább a kis frakció versus nagy frakció tekintetében mutatkoztak meg (Ilonszki 2009, 163 és kk.), ott is nyilvánvalóan azért, mert a kisebb frakciók jobban magukba szívták a professzionalizációs folyamatokat, hiszen eleve csak a nagy frakciók engedhetnek meg maguknak amatőröket, sokadszoros szolgálo, hivatásos politikusok, pártvezetők adták a frakciók magját. Kérdés, hogy ez most is így van-e? Elemzésünket tehát a parlament egészének elemzésével kezdjük, majd a frakciók szerinti bemutatással folytatjuk. Végül néhány jellegzetességre hívjuk fel a figyelmet a konklúzióban azzal a fő kérdéssel keresve a választ, hogy a kritikusnak tűnő választás mellett kritikus volt-e a parlamenti képviselők jellemzőinek átalakulása is, avagy nem?

A PARLAMENT ÖSSZETÉTELE, VÁLTOZÁSOK, FOLYAMATOK

E dolgozat írásánál a magyar politikatudományban már közhelynek számítanak a 2010-es országgyűlési választások sajátosságai: *a)* az MSZP vereséget szenvedett; *b)* a Fidesz–KDNP-listája a mandátumoknak több mint kéthar-

madát nyerte el; c) a rendszerváltás két nagy pártja, az MDF és az SZDSZ kiesett a parlamentből; d) két új párt került be a parlamentbe, a Jobbik Magyarországért Mozgalom és a Lehet Más a Politika.

Mindez azzal a következménnyel járt, hogy a Magyar Országgyűlésben jelentős átrendeződés ment végbe, a képviselők 46 százaléka új, azaz most került be először a törvényhozásba. Ez az arány első pillantásra jelentős, de nem éri el sem az 1994-es MSZP-s győzelmet követő megújulási rátát (64%), sem a Fidesz 1998-as előretörését követő rátát (49%), bár tagadhatatlanul magasabb, mint 2002-ben és 2006-ban (lásd *1. táblázat* és *Függelék 1. táblázat*). 2010-ben is előfordult, hogy néhány képviselő több évnyi megszakítás után újból képviselővé vált. Őket nevezzük „visszatérőknek”. Számuk nem csekély – összesen 18 fő, ami a képviselők közel 5 százaléka (*1. táblázat*). Ebben az arányban elsősorban a győztes Fidesz szelekciós szempontrendszere mutatkozik meg.

1. TÁBLÁZAT

A parlament összetétele a folytonosság/megújulás szerint

Párt	Régi képviselő ¹		Új képviselő ²		Visszatérő ³		Képviselők összesen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Fidesz	120	52,9	94	41,4	13	5,7	227	100
KDNP	20	55,6	16	44,4	–	–	36	100
MSZP	52	88,1	6	10,2	1	1,7	59	100
Jobbik	–	–	44	93,6	3*	6,4	47	100
LMP	–	–	15	93,8	1*	6,3	16	100
Független	1	–	–	–	–	–	1	100
Összesen	193	50,0	175	45,3	18	4,7	386	100

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ.

¹ A 2006–2010-es ciklus végén képviselő.

² Még sohasem volt parlamenti képviselő.

³ Valamelyik korábbi ciklusban volt képviselő, de az előző ciklus végén nem.

* Korábban más pártok képviselői voltak. Lásd lejjebb a pártok bemutatásánál.

A *2. táblázat* mutatja a parlament frakciók szerinti és a mandátumok forrása szerinti összetételét. Az egyéni választókeretekben három kivétellel minden esetben a Fidesz–KDNP-jelölt győzött, így az ellenzéki pártoknak döntően listás helyek jutottak, sőt a Jobbik és az LMP egyáltalán nem rendelkezik egyéni mandátummal.

2. TÁBLÁZAT

**A parlament pártösszetétele a frakciók és a mandátumok
forrása szerint a 2010. május 14-i alakuló üléskor**

Párt	Képviselők		A mandátum típusa		
	száma	%	egyéni	TL	OL
Fidesz	227	58,8	153	71	3
KDNP	36	9,3	20	16	–
MSZP	59	15,3	2	28	29
Jobbik	47	12,2	–	26	21
LMP	16	4,1	–	5	11
Független	1		1	–	–
Összesen	386	100,0	176	146	64

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ

A parlament pártösszetétele tehát egyértelműen jelzi azokat a folyamatokat, amelyeket az előzőekben a pártrendszer átalakulásáról megállapítottunk. Kérdés azonban, hogy ez együtt járt-e a parlamenti képviselők arculatának megújulásával? Mi változott? A 3. táblázatban néhány társadalmi és politikai jellemzőt választottunk ki. A nem, az életkor és a születési hely mellett a foglalkozást tekintjük, utóbbi esetében a jogász és közgazdász végzettséget, mert általában ezeket nevesíti a témával foglalkozó összehasonlító politikatudomány, mint olyanokat, amelyek a képviselői professzionalizáció szakmai alapját jelentik (Cotta–Best 2000). A politikaikarrier-út szempontjai közül pedig a pártvezetői háttér és a helyi politikai háttér emeltük ki.

A 3. táblázat a 2010-ben a választások nyomán kikerülő és a választások után újként bekerülő képviselők összehasonlításával keresi a választ arra, hogy miben és milyen mértékű megújulás zajlott. Általánosságban ismét megerősítést nyert az a már korábban feltárt jelenség, hogy a nők alatt ingatabbak a képviselői székek (bár a magyar parlamentben egész padosorok vannak), látható, hogy a bekerülők között magasabb a budapesti születésűek aránya, közel 10 évvel fiatalabbak a kikerülőknél, és 10 százalékkal kevesebb körökben a jogász/közgazdász végzettségű. Tehát szociodemográfiai szempontból inkább egy megújuló, kevésbé professzionális parlamenti képviselői arculat körvonalazódik. Ennek azonban határozottan ellentmond a két fontos politikai változó: a pártvezetői és a helyi politikai háttér. Mindkét esetben sokkal magasabb (előbbinél 11, utóbbinál 15 százalékkal) az új bekerülők között az ezekkel a pozíciókkal rendelkezők aránya, vagyis a társadalmi jellemzők-

ben megmutatkozó átalakulás mellett egészében véve a képviselői eliten belül a hatalomkoncentráció folytatódik.

3. TÁBLÁZAT

A megújulás és a változás

	2010-ben kikerülő (N = 186)		2010-ban bekerülő (N = 175)	
	N	%	N	
No	28	15,1	21	11,9
Budapesti születésű	45	24,2	53	30,3
Jogász vagy közgazdász végzettségű	68	36,6	46	26,3
Pártvezető	57	30,6	67	38,3
Helyi politikai háttérű	99	53,2	119	68,0
Átlagéletkor (év)	52,0		42,9	

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ

Értelemszerűen a következő kérdésünk és a fejezet következő része arra vonatkozik, hogy ez a felemás helyzet miként jelenik meg az egyes pártoknál. Nem kell túl nagy bátorság annak a feltételezésnek a megfogalmazásához, hogy valószínűleg a „régik” frakciók viszik tovább a régi trendeket, a professzionalizáció és a pozícióhalmozás trendjeit (valójában a képviselői elit beszűkülésének trendjeit), míg a két új frakció ebben is újat jelent.

A PÁRTOK KÉPVISELŐINEK JELLEMZŐI

A 4. táblázat részben az előző táblázat változóit tartalmazza, de kiegészíti azokat a végzettségre vonatkozó, a szolgálati időre vonatkozó és a viselt parlamenten belüli és kormányzati pozíciókra vonatkozó adatokkal. Ezek alapján mutatjuk be az egyes frakciók profiljának jellegzetességeit.

4. TÁBLÁZAT

A 2010-ben megválasztott képviselők jellemzői pártok szerint

	Fidesz (N = 227)		KDNP (N = 36)		MSZP (N = 59)		Jobbik (N = 47)		LMP (N = 16)		Egész parlament (N = 386)	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Nő	20	8,8	2	5,6	5	8,5	3	6,4	5	31,3	35	9,1
Budapesti születésű	54	23,8	10	27,8	14	23,7	17	36,2	10	62,5	105	27,2
Felsőfokú végzettségű	200	88,1	34	94,5	56	94,8	33	70,2	13	81,3	336	87,0
Jogász végzettségű	48	21,1	10	27,8	13	22,0	5	10,6	3	18,8	79	20,5
Közigazgató végzettségű	30	13,2	4	11,1	16	27,1	5	10,6	1	6,3	56	14,5
Humán végzettségű	70	30,9	11	30,5	17	28,8	13	27,7	9	56,3	120	31,0
Műszaki, agrár végzettségű	55	23,8	6	16,7	14	23,7	4	8,6	2	12,5	85	22,1
Orvos, gyógyász rész végzettségű	14	6,2	3	8,3	1	1,7	2	4,7	-	-	20	5,2
Egyéb végzettségű	8	3,5	-	-	4	8	-	-	-	-	12	3,1
Átlagéletkor	47,8		55,8		49,4		40,5		37,3		47,3	
Megválasztások átlaga	2,3		2,3		3,4		1,1		1,1		2,3	

A 4. TÁBLÁZAT FOLYTATÁSA

	Fidesz (N = 227)		KDNP (N = 36)		MSZP (N = 59)		Jobbik (N = 47)		LMP (N = 16)		Egész parlament (N = 386)	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pártvezető	65	28,6	14	38,9	27	45,9	24	51,1	5	31,3	5	31,3
Megválasztásakor helyi politikai funkcióval rendelkezik*	161	70,9	17	47,2	27	45,8	6	12,7	1	6,3	216	66,0
Jelenlegi kormányzati poszt	22	9,6	3	8,4	-	-	-	-	-	-	28	7,2
Jelenlegi parlamentari funkció	6	2,6	2	5,6	3	5,1	3	6,4	1	6,3	16	4,2
Jelenleg bizottsági funkció	11	4,8	6	16,7	3	5,1	2	4,3	1	6,3	19	4,9

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ.

1 Kormányzati poszt alatt a minisztereket és az államtitkárokat értjük.

2 Parlamenti funkcióhoz tartozik: házelnök, alelnökök, jegyzők.

3 Bizottsági funkció az állandó bizottsági elnöki helyet jelenti.

* Az önkormányzati választások után ez az adat módosult.

A RÉGI-ÚJ FIDESZ

A Fidesz 2010-ben az eddigi legnagyobb győzelmét aratta 1990 óta. A KDNP-vel közösen állított listájával a mandátumoknak több mint kétharmadát megszerezte. Ez a nagyméretű előretörés azt is jelentette, hogy nagy számban jutottak be új fideszes (és kereszténydemokrata) képviselők az Országgyűlésbe. A 227 fős képviselőcsoportból 94-en voltak először tagjai a parlamentnek, 120-an képviselték a folytonosságot a 2006 és 2010 közötti törvényhozással, 13-an pedig visszatérők, azaz olyan képviselők, akik valamelyik korábbi ciklusban már szolgáltak az Országgyűlésben.

5. TÁBLÁZAT

**A Fidesz képviselőinek jellemzői a 2006–2010-es ciklusban
és a 2010-ben megválasztott képviselők körében**

	A 2006– 2010 közötti Fidesz- frakció (N = 149)	2010, Fidesz- frakció egésze (N = 227)	2010, Fidesz- frakció, tovább- szolgálók (N = 132 ¹)	2010, Fidesz- frakció, újjak (N = 94)
Miniszter és államtitkár	–	7,9%	13,7%	–
Bizottsági funkció	4,7%	7,9%	13,7%	2,1
Parlamenti funkció	3,3%	3,5%	6,0%	2,2
Pártvezető	16,1%	28,6%	26,5%	31,9%
Budapest	25,5%	23,8%	24,2%	22,32%
Egyetemi végzettségűek aránya	88,6	88,1	90,2	84,1
Jogász végzettségű	19,5	21,1	23,5	17,9
Közgazdász végzettségű	19,5	13,2	17,4	7,4
Humán végzettségű	18,3	30,9	31,1	30,5
Muszaki, agrár végzettségű	26,8	23,8	25,7	22,2
Orvos, gyógyszerész végzettségű	8,7	6,2	6,8	5,3
Egyéb végzettségű	4,7	3,5	6,1	–
Átlagéletkor	47,5 év	47,8 év	49,7 év	45,1 év

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ

¹ visszatérővel együtt.

Különböznek-e az új képviselők a régiektől, illetve az elmúlt ciklus fideszeseitől? Felvetődik a kérdés, hogy mely változó mentén érdemes ezt kérdést megválaszolni, azaz minek alapján hasonlítsuk össze a képviselőket. Nyilván az olyan jellemzők, mint a parlamenti tisztségek vagy a bizottsági vezető funkciók attól függenek, hogy az adott párt ellenzékben vagy kormányon van, hiszen a magyar parlamenten belül az ilyen pozíciók elosztása a választásokon elért eredményektől függ. Hasonló a helyzet a kormányzati poszt esetében is. Így a pártvezetői pozíció, a helyi politikai háttér (a megválasztás idejében) az egyetemet végzettek aránya, a budapesti születés, valamint az életkor jöhetnek számításba, esetleg még a diplomák megoszlása a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők körében.

Az 5. táblázatból kiolvasható, hogy az új fideszes képviselők jellemzői a következők:

- átlagéletkoruk valamivel alacsonyabb, mint az előző ciklus képviselőié, illetve a folytonosságot jelentő „továbbszolgálóké” (ebben nincs semmi meglepő, az újonnan bejövők általában fiatalabbak);
- az egyetemi végzettséggel rendelkezők aránya mintegy 7 százalékkal alacsonyabb, mint a régi képviselőké;
- jelentősen visszaesett a közgazdászdiplomával rendelkezők aránya;
- jóval magasabb a humán végzettségűek aránya, mint az előző ciklusban, ez a „régiek” között is így van, ezért az egész frakcióra jellemző lett (ezzel ebből a szempontból a parlament az 1990-es Országgyűléshez hasonlít – lásd Függelék 2. táblázat);
- az új képviselők igen magas arányban rendelkeznek helyi politikai háttérrel (93 százalékkal), ami egyébként egyre erősödő trend.

Amennyiben egy párt a választások alkalmával nagy győzelmet arat, akkor ez egyrészt lehetőséget ad arra, hogy új képviselők kerüljenek be a törvényhozásba, de arra is, hogy a korábban kiesettek is visszakerüljenek. E dolgozatnak nem képezi tárgyát a pártok jelöltállítási mechanizmusa, de nyilván nem független e mechanizmustól, hogy – egyéb tényezők mellett – a kiesők közül később ki lehet újra jelölt. Itt csupán arra van mód, hogy rögzítsük, vannak-e visszatérők és kik ők.

Ez a fajta visszatérés érdekes módon rendre előbukkan az 1990 utáni magyar parlamentben, amikor egy párt jelentős győzelmet arat, és frakciója megnövekszik (1998: 17 fő, 2002: 18 fő, 2006: 8 fő, lásd Gyömöre 2008, 135). A különlegességet ebből a szempontból az jelenti, hogy a Fidesz 1998-as győzelménél más pártok visszatérői jelentették a bázist, míg a szocialistáknál 2000-ben saját korábbi képviselői voltak a visszatérők. A 2010-es választások után a Fidesz is más képet mutat. Újonnan alakult frakciójában tizenhárman (mintegy 6 százalék) hagyott ki parlamenti ciklust, tízen egy ciklust, hárman pedig két ciklust is. Három képviselő eredetileg egy másik párt frakciójában kezdte képviselői pályafutását: Hanó Miklós az FKGP-ben, Horváth László az SZDSZ-ben, Varga István az MDF-ben. Horváth László

másodszor tér vissza. Ő 1991-ben lépett ki a szabad demokratáktól és lépett be a Fideszbe. 1994-ben nem került be a parlamentbe, de továbbra is a Fideszben tevékenykedett (1995 és 2001 között pártigazgató, helyi önkormányzati képviselő) 1998-ban és 2002-ben újra képviselő, 2006 és 2010 között az üzleti életben tevékenykedett. Igaz, hogy csak három főről van szó, de azért látszik egyfajta minta: átlépés a Fideszbe, majd kimarad egy vagy két ciklus, és akkor kerülhet be az illető újra a törvényhozásba.

A gazdaságba való visszavonulás azonban inkább kivételnek számít (Varga István, aki 1994 és 2002 között az MDF frakciójában ült, majd ügyvédként dolgozott a másik példa), a visszatérő képviselők a kihagyott ciklus idején mind aktívan dolgoztak a Fideszben, illetve Fidesz-színekben a helyi politikában. Találunk köztük helyi önkormányzati képviselőket, megyei vagy fővárosi önkormányzati tagokat: Koncz Ferenc, Kozma Péter, Papcsák Ferenc, Ughy Attila (Koncz, Papcsák és Ughy aztán a 2010-es önkormányzati választásokon polgármester lett), alpolgármestert (Hanó Miklós, érdekes, hogy ő csak 2009 óta tagja a Fidesznek). A karrierképlet elég egyértelmű. A visszatérő képviselő 2002 és 2006 között már volt képviselő, de ugyanekkor helyi (önkormányzati vagy megyei) képviselő is. Ez utóbbi pozíciót a 2006-os önkormányzati választásokon (amely a Fidesz győzelmét hozta) meg tudja tartani, és ezzel a képviselőség elvesztése mellett is részese maradhat a politikai életnek. Majd ezzel a háttérrel kerülhet olyan helyzetbe, hogy 2010-ben újra szóba kerüljön mint képviselőjelölt.

Hogyan strukturálódik belsőleg a Fidesz frakciója, ha a lehetséges funkciókat és ezek halmozását vesszük figyelembe? Az alábbi funkciókat vesszük itt figyelembe:

1. rendelkezik-e a képviselő parlamenti, illetve
2. bizottsági vezető tisztséggel,
3. tagja-e a kormánynak (miniszter vagy államtitkár),
4. tagja-e pártja vezető testületeinek, illetve
5. rendelkezik-e tisztséggel a helyi politikában megválasztásának időpontjában.

Ezek közül vannak olyanok, amelyek kizárják egymás – kormánytag nem viselhet parlamenti, illetve bizottsági funkciót. Így egy képviselő maximálisan négy funkciót halmozhat. A maximális értéket egy képviselő sem érte el – ez egy ilyen nagy frakció esetében érthető. Látható azonban, hogy a képviselőcsoport egyharmada két vagy több pozícióval rendelkezik, 10 százaléka pedig egyvel sem. Ez elsősorban a szolgálati idő hosszával függ össze, de utal a nagy frakció – természetes – hierarchizáltságára, és a professzionalizációs folyamat iránt érdeklődők számára érdekes új elemzési szempontot is jelenthet.

6. TÁBLÁZAT

Funkcióhalmazás a Fidesz-frakción belül

Funkciók száma	Képviselővé történő megválasztásokor	
	N	%
Nincs funkció	26	11,5
1 funkció	126	55,5
2 funkció	66	29,1
3 funkció	9	4,0
4 funkció	–	–
Összesen	227	100,0

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, saját számítások

Összezsugorodva: az MSZP-frakció

A 2010. évi országgyűlési választásokat követően a Magyar Szocialista Párt frakciója a korábbi évekhez képest a harmadára zsugorodott. Az előző ciklus végén a párt 188 mandátummal rendelkezett, ez 2010-ben 59-re csökkent. Összehasonlítva a korábbi eredményekkel – különösen az 1994-es 209 fős csúccsal – ez valóban drasztikus változás, és sokkal inkább az 1990-es 33 főhöz áll közel, mint a korábbi értékekhez.

Mit hozott a frakció összetételében ez a jelentős változás? Mennyiben változott a profilja, mennyiben hasonlít vagy különbözik korábbi önmagától?

A talán legszembeütőbb változás az új szocialista képviselők csekély száma. Összesen hatan vannak, ami 10 százalékos megújulást jelent, ami egyenye a Fidesz vagy a KDNP esetében található arányoknak (42, illetve 44 százalék). Ez természetesen a választási eredmények tükrében érthető: a párt szempontjából fontos, illetve jelentős párton belüli hátszaggal és erővel bíró politikusok a területi és országos lista előkelő helyeire kerültek, míg az új arcok kevésbé előnyös helyen indultak. Ez azért is igen lényeges tényező, mert az MSZP-nek 2010-ben csupán két egyéni választókerületben volt sikere (Budapest 19. választókerület – Szanyi Tibor, Budapest 20. választókerület – Tóth József), tehát a listás helyek igencsak felértékelődtek. (Ugyanakkor persze a jelentős, nem értékesült szavazatok megnövelték a listás helyek számát is.) A pártelit ragaszkodását a parlamenti mandátumokhoz akár természetes jelenségnek is tekinthetjük, mégis meg kell jegyezni, hogy ez egyben a – szelekcióban is megmutatózó – megújulás elmaradását is jelzi. Az előző ciklusban ezt diagnosztizáltuk az SZDSZ és az MDF esetében is. Érzékeny politikai kérdés-

ről volt és van szó: úgy kellene – a szelekcióban *is* – megújulni, hogy ne vesszen el az adott párt arculata és arcai, tehát egyszerre kellene a folytonosságot és a változást is érvényesíteni a szűkülő politikai térben. Úgy tűnik, hogy az arculati és szelekciós megújulás ezekben a helyzetekben elkerülhetetlen (lenne). Jellemző a szocialista pártban e tekintetben megmutatkozó ambivalenciára, hogy a vereség a női képviselőjelöltek jobban sújtotta, hiszen a nők aránya 13,3 százalékról (2006–2010-es ciklus) 8,5 százalékra esett vissza. A párton belüli 20%-os kvóta nem érvényesült érdemben a korábbiakban sem, 2010-re valóban már csak a párt régi arcával egyet jelentő professzionális női politikusok maradtak az MSZP padsoraiban.

Ha az MSZP-frakciót összehasonlítjuk a Fidesz frakciójával, még mindig nagyobb egyezést találunk a képviselők e két csoportja között, mint a szocialisták képviselőcsoportjának jellemzői és a két új párt – a Jobbik és az LMP – jellemzői között, amennyiben a következő változók mentén tesszük meg ezt az összehasonlítást: nők aránya, a budapesti születésűek, egyetemi végzettségűek, a különböző diplomák részaránya. Természetesen jól látszanak a különbségek is. A szocialista képviselők körében kétszer akkora a közgazdászok aránya, mint a Fideszben, és alig vannak köztük orvosegyetemest végzettek.

A frakció zsugorodásának azonban volt egy másik következménye, nevezetesen az, hogy nagyon magas lett a pártvezetők aránya (46%). (A 2006 és 2010 közötti 196 szocialista képviselő közül 59-en, azaz 30 százalék tartozott ebbe a körbe.) A megyei elnökök közül csupán ketten (Hajdú-Bihar, Pest) nincsenek ott a parlamentben. (Mindketten azért, mert a megyei listán az 5. illetve 7. helyen álltak – reménytelen helyen.) A hat új képviselő közül négy is e csoportból került be (Horváth András, Harangozó Tamás, Nemény András, Baracska József). Gyurcsány Ferenc második kormányának, illetve a Bajnai Gordon vezette kormánynak 25 képviselő volt miniszterelnökként, miniszterként vagy államtitkárként tagja (42%). Ezt azt jelenti, hogy a szocialista képviselőcsoportnak mintegy 80 százaléka rendelkezett korábbi kormányzati poszttal vagy pártvezetői funkcióval. (Ez az összetétel kísértetiesen emlékeztet az utolsó SZDSZ-szes frakció összetételére.) Olyan képviselőt, akinek „csupán” egyszerű képviselői múltja van, nem sokat találunk köztük.

A korábban kormányzati pozícióval és/vagy pártvezetői poszttal rendelkezők magas arányán túl a 2010-ben felállt MSZP-frakció másban is nagyban hasonlít korábbi – 2006 és 2010 közötti – önmagára. Igaz, valamivel kevesebben lettek a nők, de a képviselőcsoport átlagéletkora gyakorlatilag nem változott (50,7 évről 49,4 évre), a csekély megújulási ráta miatt növekedett a megválasztások átlaga (2,5-ről 3,4-re) és valamivel többen születtek Budapesten (20,9–23,7%). Sem a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya nem módosult, sem a diplomák megoszlásában nem tapasztalható lényegi változás – csupán az orvosok és az „egyéb” foglalkozásúak száma és aránya lett kisebb. Összességében tehát az MSZP-frakció a párt elitjének képviselőiből áll.

NÉHÁNY MOZAIK A JOBBIKRÓL

A Jobbik Magyarországért Mozgalom – miután sikeresen vette az akadályt az 2009-es EP-választásokon – 2010-ben először indult egyedül országgyűlési választásokon. Maga a politikai formáció mintegy tízéves múltat tekinthet vissza, hiszen 1999-ben alakult meg Jobboldali Ifjúsági Közösség (Jobbik) néven, és ahogy a neve is utal erre, ekkor még rétegszervezetként. 2003-ban alakult párttá. A megalakulást követő parlamenti választásokon – 2006-ban – a MIÉP-pel közös listát állított „MIÉP–Jobbik a Harmadik út” névvel és 2,2 százalékos eredményt értek el, azaz túljutottak az 1 százalékos küszöbön, és ezzel állami támogatásra jogosultak lettek, de a parlamentbe nem jutottak be. A két politikai erő közötti együttműködés a későbbiekben felbomlott, és a Jobbik ezt követően már egyedül politizált.

Összesen 47 mandátumhoz jutottak és ezzel a párt frakciója a harmadik lett az Országgyűlésben. Új politikai erőként képviselőinek döntő többsége először került be a törvényhozásba, de itt is található három „visszatérő” képviselő, azaz olyan honatya, aki korábban már rendelkezett mandátummal: Balczó Zoltán, Rozgonyi Ernő, Zakó László. Őket előzőleg – nem meglepő módon – 1998 és 2002 között a MIÉP soraiban találhattuk. (Bár Zakó László 1998-ban az FKGP színeiben került be, később kilépett, majd a MIÉP-be igazolt át.) És ezzel rögtön felvetődik a kérdés, hogy mennyire szoros a kapcsolat a MIÉP-pel? Hányan kezdték ott politikai tevékenységüket a Jobbik képviselői közül. Ha áttekintjük az életrajzokat, akkor azt láthatjuk, hogy 12 fő (= 25%) említi korábbi tagságát a Magyar Igazság és Élet Pártjában, egy fő a párt ifjúsági szervezetének tagja volt, ketten pedig kiemelik, hogy a MIÉP-pel szimpatizáltak. Azaz a frakció legalább egynegyede korábban a MIÉP-ben tevékenykedett. Emellett az életrajzokban számos más szervezetet is megemlítenek a képviselők, amelynek tevékenységében részt vettek. Itt elsősorban a szélsőjobboldali szubkultúrához számítható politikai formációkról van szó: Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (Samu Tamás Gergő, Zagyva György), Nemzeti Ifjak Egyesülete (Sneider Tamás), Magyar Ifjúsági Nemzetbresztő Kör, Ifjú Magyarok Egyesülete (Novák Előd). Többen a Magyar Gárdával fennálló kapcsolataikat említik (Staudt Gábor, Egyed Zsolt, Pörzse Sándor).

A Jobbik frakciójából néhányan hosszabb-rövidebb ideig megjárta korábbi parlamenti pártokat: az MDF (Murányi Levente, Pösze Lajos), a KDNP (Rozgonyi Ernő), vagy az FKGP (Pösze Lajos, Varga Géza) sorait. Egyik képviselőjük a rendszerváltás környékén a kisgazdákhöz csatlakozott, majd 2002-ben egy rövid időre a Fideszhez, ezt követte az Élőlánc (Varga Géza). Zöldszervezetekben kezdte tevékenységét Bödecs Barna (Magyarországi Zöld Párt, Reflex Környezetvédő Egyesület, HuMuSz Hulladék Munkaszövetség). Szervezetileg tehát ez az új párt egészen más képet mutat, mint a különböző politikai platformokon álló, de mégis *mainstream*nek tekinthető

Fidesz és MSZP: mozgalmakban, civilszervezetekben a helyüket kereső többnyire „új politikusok”, míg a régi pártokban a formális helyi politika és a pártpolitika adja a képviselők háttérét.

A Jobbik 2003-ban alakult párttá, ekkor nyolc fő csatlakozott a párthoz a képviselők közül – köztük alapító tagként Vona Gábor és Novák Előd. A következő nagyobb belépési csúcs a 2007-es és 2008-as évekre esik. Összesen tizennégyen jelölték meg e két évet párttagságuk kezdeteként. De még 2009-ben is négyen léptek be a 2010-ben bejutott képviselők közül. Azaz a 2003-as „öreg” tagok mellett képviselőjelöltként indultak olyanok is, akik alig egy-két éve voltak tagjai a pártnak – ez nem meglepő az aránylag fiatal párt esetében, ahol sok jelöltre van szükség a parlamenti választásokon, és ez az adott „kádérállományból” nem tölthető fel.

Ha összehasonlítjuk a Jobbik képviselőit a parlament egészével, akkor az alábbi különbségeket kell kiemelni, amelyek meghatározzák a frakció profilját:

- a frakció átlagéletkora alacsonyabb (az egész parlament 47 éves átlagéletkorával szemben 41 év);
- a frakcióban az átlaghoz képest kevesebb a nő (az egész parlamentben ez az érték 9,4, a Jobbik esetében 6,4 százalék);
- mintegy egyharmaddal több a budapesti születésű képviselő (27,2–36,2%);
- alacsonyabb a felsőfokú végzettségűek aránya (87,0–70,2%); a frakcióban hét főnek középfokú végzettsége van, illetve további négy fő megválasztásakor egyetemi hallgató;
- a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében sokkal kevesebben rendelkeznek jogi végzettséggel, mint a parlament egészében (23,5–15,2%).

KERESZTÉNYDEMOKRATÁK – EGY KIS-NAGY FRAKCIÓ

A KDNP-frakció sajátos helyzetben van: immár nem először fordul elő, hogy nem indulnak önálló erőként a választásokon, és aztán mégis önálló frakciót alkotnak, sőt kormánytényezővé válnak, amely jelenség nem kis fejtörést fog okozni majd azoknak a kutatóknak, akik a koalíciós kormányzás hagyományos kritériumai mentén feltételezik értelmezni a koalíciókat. E különleges helyzetnek része, hogy a képviselők egy része érthetően szoros Fidesz-kapcsolattal, olykor kettős tagsággal rendelkezik (több képviselő személyes honlapja Fidesz-elérhetőséget mutat. Lehetséges, hogy ez pusztán szervezeti-informatikai erőforrás kérdése, de jelzésértékű.

A KDNP-frakció még soha nem volt ilyen nagy, mint most (36 fő), akkor sem, amikor önálló pártként indult (1990-ben és 1994-ben is 22-22 fő, 2006-ban pedig 26 fő alkotta a frakciót), tehát a választási koalíció, úgy tűnik, a

párt számára előnyösen működik. Még a Fidesznél is magasabb soraikban az új képviselők aránya, de ez a frakció egészére nézve nem jelentett fiatalítást: a KDNP mint korábban, átlagéletkorát tekintve most is a parlament legidősebb frakciója maradt. A nagymértékű személyi megújulás mellett a frakciótagok átlagos szolgálati ideje a Fideszével azonos, 2,3 ciklus (4. táblázat), amit csak a szocialisták előznek meg 3,4 ciklus átlagos szolgálati idővel. Ez jelzi a frakció kettősségét: részben soraikban vannak a hosszan szolgáló, a pártnak ténylegesen arcot adó politikusok (pl. Harrach Péter, Latorcai János, Salamon László, Semjén Zsolt) és a nagyszámú új képviselő is. A hosszú átlagos szolgálati idő magyarázatához hozzátartozik az is, hogy a parlamentből 1998-ban kieső KDNP politikusainak egy része a parlamentben maradt, és a Fidesz soraiban politizált tovább (pl. Simicskó István, de az előbb említettek közül Harrach Péter, Latorcai János és Semjén Zsolt is. Salamon László MDF-ben kezdte képviselői pályáját.).

Iskolázottságuk szintje a legmagasabb a magyar Országgyűlésben, és soraikban a párt eszmei arculatával összhangban többen közép- és felsőfokú egyházi iskolákat végeztek. A jogászok aránya is a KDNP-frakcióban a legmagasabb. A 2006-os KDNP-frakcióval összevetve megemlítendő a nők arányának csökkenése (5,6 százalék a 8,3 százalékkal szemben) és a pártvezetők arányának növekedése (38,9 százalék a 30,4 százalékkal szemben).

Összességében azt mondhatjuk, hogy a KDNP frakcióként valóban számos szempont szerint különbözik a többi frakciótól, beleértve a Fidesz-frakciót is, sajátos arculatát az elitjellegén kívül a tradicionális politikai értékrend is adja. Jelen elemzésen túlmutató kérdés, hogy az önálló frakcióarculat hogyan jelenik meg önálló pártarculatként és átváltható-e önálló választási erővé.

LMP – ÚJ KEZDETEK

Amikor egy új párt kerül be a parlamentbe – különösen, ha maga a pártalakulás is új, ahogy ez az LMP esetében történt –, joggal merül fel a kérdés, hogy mi a hatása a pártalakulásnak, a pártszervezés módjának a képviselői profilokra. Ezenkívül az „újpartiság” adja az összehasonlítás másik szempontját: vannak-e olyan jellemzői a frakciónak, amelyek emlékeztetnek az 1990-es rendszerváltás új pártjaira (vagyis nem a történeti pártokra, és nem is az utódpárt szocialistákra). Az LMP 2009 márciusában alakult meg hivatalosan, majd a 2009-es EP-választásokon szélesebb körben vált láthatóvá, de újdonsága tükröződik abban is, hogy képviselői kizárólag országos listáról kerültek be, a helyi beágyazottság – nevezhetjük inkább helyi ismertségnek – legtöbbször hiányzik. A helyi beágyazottság hagyományos tartalmában éppen annál a képviselőnél, a polgármester Ivády Gábornál jelent meg, aki azóta már elhagy-

ta a frakciót. Egyetlen képviselőjük, Mile Lajos szolgált már korábban, az első szabadon választott parlamentben, az MDF színeiben.

A helyi politikai beágyazottság hiánya azonban nem jelenti politikai tevékenység hiányát: környezetvédelmi szervezetek, a Védegylet, a TASZ, ifjúsági szervezetek, sőt nemzetközi szervezetek találhatók a frakciótagok tapasztalatainak háttérében. Az LMP gyors és az új technikát (internet) kihasználó pártszervezése tükröződik a frakció jelentős budapesti háttérében. A tagok közel kétharmada budapesti születésű, ami messze felülmúlja még az általában budapesti bázisúnak tartott egykori szabad demokrata frakciókban jellemző arányt is (a legmagasabb budapesti háttér ott 40% volt, éppen a számukra utolsó parlamenti ciklusban, 2006-ban). Kétségtelenül a jelenlegi parlamentben az LMP-frakció a legfiatalabb, de „öregebb”, mint az első, 1990-es Fidesz-frakció, amelyben minden tag 35 év alatti volt. Fontos eltérés a rendszerváltás ifjú pártjai és az LMP között az is, hogy a női képviselők aránya közel egyharmad (az alkalmazott jelölési technika miatt), és mint ilyen az LMP az első párt az 1990 utáni magyarországi demokráciában, amely vállalta és érvényesítette a nemek tartalmi esélyegyenlőségét. A párt városi-budapesti, fiatal, értelmiségi háttére egyértelmű. Megtévesztő a százalékos arány, amely az egyetemet végzettek arányát „csak” négyötödben állapítja meg. Ezzel formálisan csak a Jobbikot előzi meg az LMP a frakciók között, aminek az a magyarázata, hogy a bekerüléskori frakció három tagja nem szerzte meg egyetemi tanulmányai után a diplomát – az egyik éppen az országosan ismert író-költő Kukorelly Endre. A tanulmányok és végzettség tekintetében az LMP kifejezetten magasán képzett, a frakciótagok többsége nemzetközi oktatási, olykor munkatapasztalatokkal rendelkező fiatal értelmiségi. Felkészültségük ellenére is kérdés – mint minden kisméretű frakció esetében –, hogy mennyire tud megjelenni, arcot kapni és adni ügyeknek a parlamenti munka során.

EGYÉB SZEMPONTOK

Nők és férfiak

Különösen érzékeny területe és legfontosabb bizonyítéka a nők és a férfiak között megmutatkozó egyenlőtlenségnek a politikai pozíciók, adott esetben a parlamenti mandátumok stabilitásának eltérő volta a két nem között. A képviselői/politikusi hivatás teljesülésének és beteljesülésének egyik legfontosabb kritériuma az újraválasztás, illetve a pozíció megtartása. Amennyiben ez nem teljesül, megszűnik maga a pozíció, megszűnik a hivatás. Az újraválasztás elmaradása politikusi kudarc, és amennyiben ez szignifikánsan nemi alapon eltérést mutat, meg kell állapítani a politikusi siker-kudarc nemi jellegét. Már korábbi hazai elemzés is felhívta a figyelmet erre a sajátosságra

(Ilonszki 2006, Ilonszki–Várnagy 2007), vagyis a nők férfiaknál nagyobb arányú kikerülésére és összességében rövidebb szolgálati idejére. Ez a jelenség megerősítést nyert a 2010-es évben is.

7. TÁBLÁZAT

Nők és férfiak száma és aránya a képviselők folytonossága szempontjából

		Képviseloi folytonosság			Összesen	
		új képviselő	tovább- szolgáló	visszatérok		
Nem	férfi	száma	154	179	18	351
		aránya	43,9%	51,0%	5,1%	100,0%
no		száma	21	14	0	35
		aránya	60,0%	40,0%	,0%	100,0%
Összesen		száma	175	193	18	386
		aránya	45,3%	50,0%	4,7%	100,0%

A 7. táblázatból látható, hogy szignifikáns különbség van a nők és férfiak szolgálati stabilitása között. A 2010-es parlamenti ciklus női képviselőinek 60%-a, míg férfi képviselőinek alig 44%-a szolgál első ízben. Ebben benne rejlenek a pártmozgások összefüggései is: a nemi szempontból (is) abszolút vesztes MSZP, amely ismét tanúbizonyságát adta, hogy baloldali párt léte-re sem tekinti a női esélyegyenlőséget képviselendő értéknek, hiszen a szűkülő esélyekkel szembe-sülve nagyrészt kiszelektálta soraiból a nőket, és az is, hogy az új LMP az alkalmazott kvóta alapján bevitte a parlamentbe női je-löltjeinek egy részét.

A stabilitás másik mozzanatát sem hagyhatjuk figyelmen kívül: a vissza-térő képviselők között kizárólag férfiakat találunk. A magyarázat háttérében részben az áll, hogy a visszatérők döntően a Fidesz és a Jobbik soraiban talál-hatóak. Ezenkívül azonban mérlegelni kell a visszakertüléshez szükséges erő-források jellegét és a jelek szerint genderspecifikus tartamát. Gyömore már fent idézett (2008) elemzéséből tudjuk, hogy (a párt választási teljesítménye mellett) a kedvező jelöltállítási helyezés és a karrierútban tükröződő pozi-cionális erőforrások számítanak (122–123.) pozitíve a visszakertülésnél. Hoz-zátehetjük azt a feltételezést, hogy a nők talán hamarabb vissza is vonulnak, és kevésbé vállalkoznak a politikaikarrier-út gondozására és az ismételt próbára.

A nők és a férfiak közötti eltérések a politikai szerepeket – és lehetősé-geket – illetően látszanak a 8. táblázatból is.

8. TÁBLÁZAT

Nők és férfiak politikai pozíciói

	Nok (N = 35)		Férfiak (N = 351)		Statisztikai összefüggés Phi
	N	%	N	%	
Bizottsági elnök	–	–	19	5,4	0,006
Albizottsági elnök	10	28,6	34	9,7	
Parlamenti funkció	1	2,9	15	4,3	nem szig.
Pártvezető	14	40,0	121	34,5	nem szig.
Önkormányzati poszt a megválasztáskor	13	37,1	203	57,8	0,019
Polgármester megválasztáskor	3	8,6	75	21,4	0,062

Forrás: Magyar Képviselői Adatbázis, Elitkutató Központ

Példátlan, hogy a 2010-es parlamenti ciklusban egyetlen bizottsági elnöki helyet sem tölt be nő. Az első három ciklusban 1-1 bizottság elnöke volt nő, majd a következő ciklusban hosszabb-rövidebb ideig négy női képviselő, és 2006–2010 között ismét négy női képviselő lett állandó bizottság elnöke (B. Kelemen 2008, 86). A jelenlegi helyzetet nem kompenzálják a kevesebb erőforrást jelentő albizottsági elnöki helyek. A táblázatban szereplő politikai pozíciók közül a nők csak a pártvezetők körében szerepelnek a férfiaknál magasabb arányban, de nem szignifikáns mértékben. Ez megerősíti, hogy a női politikusok politikai karrierjében nagyobb szerep jut a pártnak – másként fogalmazva: egyéb erőforrásaik kisebb mértékűek, és csak akkor van esélyük a pártok vezényelte szelekcióban megfelelő helyzetbe kerülni, ha magában a pártnak jutottak előre. A pártok a legfőbb kapuőrök a szelekcióban, így a mandátumhoz való hozzásegítésben, ahogy az nemzetközileg (Kittilson 1999), de itthon is megállapítást nyert (Ilonszki 2008).

Az egyéb erőforrások korlátozottságát jelzi a sokkal kisebb arányban viselt önkormányzati poszt és polgármesterség, pedig – ahogy a fenti elemzésből látszott – éppen ezek jelentik a parlamentbe való bekerülés és főleg a benntartás egyik zálogát.

A HOSSZAN SZOLGÁLÓK

A hosszan szolgáló képviselők attribútumai joggal foglalkoztatják a kutatót, és a szavazó állampolgárt egyaránt, mert ahhoz a kérdéshez kötődnek, hogy mi jelenti a hatalom megtartásának talapzatát.

A 2010-es országgyűlési választásokat követően a képviselők fele cserélődött ki az előző ciklushoz képest (45% új és 5% visszatérő képviselő). Kiből áll a „régii” képviselők társasága? Köztük ma már alig vannak olyanok, akik 1990-ben kerültek be az Országházba – összesen kilenc főről van szó, kilenc férfiről. Az elmúlt 16 évben elkopott a létszámuk. Az 1990-es képviselők kihullásának legutolsó nagyobb lökést éppen a hatodik parlamenti választások adták. Egyrészt mert kiesett az MDF és az SZDSZ – e két pártban 2006-ban még összesen tizenegyen szerepeltek az első demokratikus választáson bekerült képviselők közül. Másrészt lecsökkent az MSZP-frakció létszáma (az előző ciklusban még 13-an közülük ott ültek az első törvényhozásban). De ma már a Fidesz kezdeti csapatából is hiába keresünk sok nevet. Vannak, akik később más pártokhoz csatlakoztak (pl. Fodor Gábor, Ungár Klára), mások végképp elhagyták a politika mezejét (pl. Wachslér Tamás), többen jelenleg az Európai Parlament képviselői (Áder János, Deutsch Tamás, Szájer József), így ma már csak Kósa Lajos, Kövér László, Németh Zsolt, Orbán Viktor és Varga Mihály képviselik a kezdeti „huszonketeket”.

A Fideszhez csatlakozott 2005 áprilisában – az MDF-ből való 2004. szeptemberi kilépését követően – Balsai István, az Antall-kormány volt igazságügyi minisztere. Megjárta a Fideszt az MDF egy másik feljebb említett régi képviselője, Salamon László is (1996. december), de ő a 2006-os választásokat követően a KDNP-be igazolt. Az MSZP frakciójában csupán ketten, Kiss Péter és Vitányi Iván szolgálnak az első ciklus óta.

Hogyan fest a következő csapat, azok, akik ötödik alkalommal kerültek be az Országgyűlésbe? Ők sincsenek túl sokan, csupán huszonnégyen, azaz a képviselők mintegy 6 százalékaról van szó. Itt már némileg másképp alakulnak a frakciók közötti arányok: 15 szocialista képviselő tartozik ide – a nagy 1994-es győzelem késői lenyomataként –, s csupán heten vannak a fideszes, ketten pedig a kereszténydemokrata képviselők. Összesen három női képviselőt találunk köztük (Lamperth Mónika, Lendvai Ildikó, Selmeczi Gabriella). A Fidesz 1998-as győzelmének „lenyomatát” értelemszerűen a negyedik ciklusukat taposók körében találjuk, 47-en tartoznak ide a fideszes képviselők közül (21 százalék).

A 2010-es parlamentben az átlagos megválasztások száma 2,3 (4. táblázat). Ez azt jelzi, hogy a képviselők zöme, mindegy 76 százaléka a hatodik magyar országgyűlési, illetve az azt megelőző két választáson került be a törvényhozásba.

ÖSSZEHASONLÍTÓ SZEMPONTOK – ITTHON ÉS MÁSHOL

Az előzőekben bemutatott folyamatok értelmezéséhez hasznos lehet, ha legalább néhány környező ország hasonló adataira is rápillantunk. Miben más vagy hasonló a helyzet a parlamentek összetételét tekintve? Azért választottuk ezt a két országot, Lengyelországot és a Cseh Köztársaságot, mert a pártfejlődésben hasonló tendenciát képviselnek, legalábbis ami a kétpólusosságot és a csökkenő effektív pártszámot illeti. Nálunk ugyan a kétpólusú pártpolitikai mező 2010-ben megbillent, de ez az áttekintés relevanciáját nem kérdőjelezi meg.

9. TÁBLÁZAT

**A parlamenti képviselők néhány jellemzője a Cseh Köztársaság,
Lengyelország és Magyarország parlamentjében**

Ország	Parlamenti ciklus	Nok aránya (%)	Átlag-életkor	Felsőfokú végzettség (%)	Tovább-szolgálók aránya (%)
Cseh Köztársaság	1998–2002	15,0	45,0	74,5	57,0
	2002–2006	17,0	46,9	81,0	57,0
	2006–2010	15,0	49,0	78,5	55,5
	2010–	22,0	47,2	82,0	43,0
Magyarország	1998–2002	7,8	46,3	92,9	50,9
	2002–2006	9,7	46,7	93,9	66,0
	2006–2010	10,6	49,6	91,9	71,4
	2010–	9,1	47,3	87,0	54,4
Lengyelország	2001–2005	20,2	48,2	80,7	45,4
	2005–2007	20,2	49,2	76,7	58,3
	2007–	20,4	47,8	92,8	65,7

Forrás: Mansfeldová 2011 nyomán

Nem meglepő az életkori adatok hasonlósága és alig változása. Látható a magyarországi parlamenti képviselők relatív „túlképzettség”, ami még a 2010-es csökkenés ellenére is magasabb szintű, mint (egyetlen időpont kivételével) a másik két ország bármelyik hasonló adata. Érdekes a női képviselők arányának stagnálása a magyar esetben, míg a másik két országban a di-

namika – akár le-, akár fölfelé mutat – összefügg vagy a választási eredményekkel vagy/és a választási szabályokkal.

A leginkább figyelemre méltó a továbbbszolgálók arányának eltérő trendje a magyar esetben: a parlamenti elit befagyása hazánkban egyértelmű volt 2010-ig. A Cseh Köztársaságban stagnálás látható, és csak a már említett 2010-es választáson csökkent jelentősen a folytonosság. A lengyel eset kisebb intenzitással ugyan, de párhuzamosan alakult a magyar úttal, majd a 2004 utáni két átalakulás nyomán ismét csökkent a továbbbszolgálók aránya, és 50 százalék alatt stabilizálódott. A pártrendszer 2010-es átstrukturálódása ellenére még mindig nálunk a legmagasabb a továbbbszolgálók aránya. Ezt a jelenséget igyekszünk a bevezetőben már említett szempont alapján értelmezni a következő, tanulmányt lezáró részben.

KÖVETKEZTETÉSEK

A látszat tehát a nagy átalakulás, ami az első 20 év folyamatainak végét jelenti. Ez a leírás-következtetés helytálló, amennyiben a pártrendszer változását, a kormányzati szerkezet átalakítását vagy éppen a kijelölt és megvalósítás alatt álló közpolitikai irányokat vizsgáljuk. A képviselői arculat azonban a folytatódó centralizációt, homogenizálódást, a pozíciók egymásra csúszását – és valamelyest személyi megújulással párhuzamosan zajló –, de valójában a koncentráció és befagyás jelenségkörének továbbélését mutatja. A pártok változása ellenére a képviselői elit bezáródásának vagyunk tanúi. A jelöltek száma tovább (1990-ben 1623 egyéni jelölt indult, 1994-ben 1874, 1998-ban 1609, 2002-ben 1204, 2006-ban 995, 2010-ben pedig csupán 814) csökkent.

A parlament általános arculatát érthető és számszerű okokból a Fidesz-frakció határozza meg. Ebben pedig a korábban is meglévő szelekciós szempontok felerősödését tapasztalhatjuk: tovább nőtt a helyi politikai pozícióval rendelkezők aránya és a mandátumhalmozás jelensége, amire itt nem térünk ki. Minden frakcióra eminensen igaz a pártvezetők magas aránya és a két új pártfrakció kivételével a pozícióhalmozás jelensége. Folytatódott a nők deszelekciója. A bezáródás szélsőséges példája az MSZP-frakció.

Ezeknek a képviselői és frakciójellemzőknek határozottan és várhatóan lesz (már most van) hatása a parlamenten belüli folyamatokra és a képviselők viselkedésére is. A képviselői profilok magukba szívják a politikai rendszer tulajdonságait, sőt összekapcsolhatóak a politikai viselkedés és szerepfelfogás bizonyos attribútumaival – például azzal a jelenséggel, hogy a pozícióhalmozó képviselők mekkora erővel, milyen intenzitással akarnak-tudnak egyáltalán parlamenti feladataikkal foglalkozni, hiszen ahogy már korábban megfogalmazódott: a képviselők között a hivatalos politikusok nem feltétlenül hivatásos parlamenti képviselők (Kurtán–Ilonszki 2008, 41). Máshol, más helyeken kell helytállniuk, és nem egyértelmű, hogy a parlamenti man-

dátumból adódó kötelezettségeik teljesítése a preferenciájuk. Igaz, ha a politika főszereplői nem akarnak a parlamenttől sokat, megelégszenek azzal, hogy legitimációs funkcióját betöltse, és a demokrácia egyik épülete (és nem építménye) legyen, akkor ez a helyzet nem vezet szerepkonfliktushoz.

A szelekció jellege tovább erősíti azt a már a korábbi ciklusban is tapasztalt jelenséget, amely szerint a magyar parlamentben a Rice index (vagyis a frakciófegyelem egyik mérőszáma) gyakorlatilag a 100 százalékhöz közelít (Ilonszki–Jáger 2008), amely mérték ellentmond az európai trendeknek (Owens 2006, Depauw 2006), miszerint – természetesen jelentős országok közötti varianciával – az együttszavazás mértéke általában 80 százalék körül van.

Összességében a képviselői elit, mint a politikai elit meghatározó csoportjának tulajdonságai *nem azt jelzik, hogy egy második rendszerváltás vagy nagy átalakulás tanúi vagyunk*. A hatalmi szerkezetek és körök bezáródása a parlamenti intézményrendszer további leértékelődéséhez vezet, de ez már egy másik tanulmány témája kell legyen.

FÜGGELÉK

F1. TÁBLÁZAT

A parlamentbe újonnan bejutott képviselők aránya pártok szerint (1990–1994)

	1990–1994 (N = 415)*		1994–1998 (N = 402)		1998–2002 (N = 397)		2002–2006 (N = 412)		2006–2010 (N = 406)		2010 (N = 386)	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Fidesz	26	100,0	6	27,3	114	76,5	40	23,1	47	31,5	94	41,4
FKGP	41	91,1	21	75,0	34	65,4	-	-	-	-	-	-
Jobbik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	44	93,6
KDNP	21	95,5	13	56,5	-	-	-	-	3	12,0	16	44,4
LMP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	93,8
MIÉP	-	-	-	-	9	64,3	-	-	-	-	-	-
MDF	162	93,6	13	34,2	9	52,9	7	29,2	3	25,1	-	-
MSZP	35	81,4	185	84,9	26	18,9	87	45,8	54	27,6	6	10,2
SZDSZ	96	98,0	18	25,7	3	11,5	4	17,4	8	34,8	-	-
Egyéb	4	55,6	2	66,7	-	-	-	-	1	100,0	-	-
Összesen	385	92,8	258	64,2	195	49,1	140	34,0	116	28,6	176	45,6

Forrás: Iloncski (2006) és Magyar Képviselői Adatbázis

* Az N számok az adott ciklusban szolgáló összes képviselőt tartalmazzák. Új képviselőnek tekintjük azokat, akik korábban még soha nem voltak parlamenti képviselők.

A képviselők néhány társadalmi-demográfiai jellemzője (1990–2010)

	1990–1994 (N = 415)		1994–1998 (N = 402)		1998–2002 (N = 397)		2002–2006 (N = 412)		2006–2010 (N = 406)		2010– (N = 386)	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Nő	32	7,7	44	10,9	31	7,8	40	9,7	43	10,6	35	9,1
Budapesti születésű	106	25,7	93	23,1	89	22,4	94	22,8	101	24,9	105	27,2
Felsőfokú végzettségű	375	90,8	362	90,0	368	92,7	370	93,9	373	91,9	336	87,0
Jogász végzettségű	89	21,4	77	19,2	87	21,9	84	20,9	84	20,7	79	20,5
Közigazgató végzettségű	59	14,2	75	18,9	77	19,4	81	19,7	82	20,2	56	14,5
Humán végzettségű	126	30,4	91	23,0	88	22,2	106	26,4	106	28,5	120	31,0
Műszaki, agrár végzettségű	97	23,4	114	28,4	128	32,3	113	28,2	107	26,4	89	22,1
Orvos, gyógyász végzettségű	55	13,3	26	6,5	25	6,3	23	5,7	30	7,4	20	5,2
Egyéb végzettségű	20	4,8	21	5,3	33	8,3	32	8,0	41	10,1	12	3,1
Átlagéletkor	45,8		46,6		46,3		46,7		46,6		47,3	

Forrás: Iloncski (2006) és Magyar Képviselői Adatbázis

IRODALOM

- Ágh Attila 1994. The Hungarian Party System and Party Theory in the Transition in Central Europe. *Journal of Theoretical Politics*, 6. 217–239.
- Andeweg, R. B.–Thomassen, J. 2005. Modes of Political Representation: Toward a New Typology, *Legislative Studies Quarterly* 30. (4.), 507–528.
- B. Kelemen Ida 2008. Cherchez la femme! In Ilonszki Gabriella (szerk.). *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II.* Budapest, Új Mandátum, 67–94.
- Carey, John–Shugart, Matthew S. 1995. Incentives to Cultivate a Personal Vote. *Electoral Studies*, 14. 4. 417–439.
- Cain, Bruce–Ferejohn, John–Fiorina, Morris 1987. *The personal Vote: Constituency Service and Electoral Independence.* Cambridge, Cambridge University Press.
- Cotta, Maurizio–Heinrich, Best 2000. Between Professionalization and Democratization. A Synoptic View on the Making of the European Representative. In Best, Heinrich–Maurizio, Cotta (szerk.). *Parliamentary Representatives in Europe 1848–2000.* Oxford, Oxford University Press, 493–526.
- Depauw, Sam 2006. Government Party Discipline in Parliamentary Democracies: The Cases of Belgium, France and the United Kingdom in the 1990s. In Reuven Y Hazan (szerk.). *Cohesion and Discipline in Legislatures. Political parties, Party Leadership, Parliamentary Committees and Governance.* London–New York, Routledge, 130–146.
- Enyedi Zsolt 1998. Pártrendszer és politikai konszolidáció, *Politikatudományi Szemle*, VII. 5–33.
- Enyedi Zsolt–Casal Bértoa, Fernando 2010. Pártversenymintázatok Kelet-Közép-Európában, *Politikatudományi Szemle*, XIX. 1.
- Gallagher, Michael 1988. Introduction. In Michael Gallagher and Michael Marsh (szerk.). *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics.* London, Sage.
- Gyömöre Máté 2008. A kiesők és a visszakérülők csoportjai a magyar országgyűlésben. In Ilonszki Gabriella (szerk.). *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II.* Budapest, Új Mandátum, 121–52.
- Hazan, Reuven Y–Rahat, Gideon 2010. *Democracy within Parties.* Oxford, Oxford University Press.
- Hazan, Reuven Y 2002. Candidate Selection. In LeDuc, Lawrence–Niemi, Richard G.–Norris, Pippa (szerk.). *Comparing Democracies 2, New Challenges in the Study of Elections and Voting.* London, Sage, 108–126.
- Ilonszki Gabriella 2009. *Képviselők és képviselet Magyarországon a 19. és a 20. században* Budapest, Akadémia Kiadó.
- Ilonszki Gabriella–Jáger Krisztina 2008. Erős kormány – gyenge parlament? Törvényhozási kapacitás és törvényhozási teljesítmény, *Századvég*, 4. 50. 119–142.
- Ilonszki Gabriella 2008. The Impact of Early Party Consolidation on Female Representation and the Mixed Electoral System In Tremblay, Manon (szerk.). *Women and Legislative Representation. Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas.* New York, Palgrave Macmillan, 205–218.

- Ilonszki Gabriella–Várnagy Réka 2007. Vegyes választási rendszer és női képviselet *Politikatudományi Szemle*, 16. (1.), 93–109.
- Ilonszki Gabriella 2006. Konzolidáció vagy bezárkózás? A 2006-ban megválasztott parlamenti képviselők jellemzői. In Karácsony Gergely (szerk.). *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA–BCE PTI, 229–52.
- Kittilson, Miki Caul 1999. Women’s Representation in Parliament. The Role of Political Parties. *Party Politics* (5.), 79–98.
- Kurtán Sándor–Ilonszki Gabriella 2008. Munka, foglalkozás, hivatás – a képviselői professzionalizáció több szempontú elemzése. In Ilonszki Gabriella (szerk.). *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II*. Budapest, Új Mandátum, 17–42.
- Mansfeldová, Zdenka 2011. Central European Parliaments Over Two Decades – Diminishing Stability? *Journal of Legislative Studies* (megjelenés alatt).
- Norris, Pippa–Lovenduski, Joni 1995. *Political Recruitment. Gender, Class and Race in the British Parliament*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Norris, Pippa 2003. *Electoral Engineering: Voting Choices and Political Behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Owens, John E. 2006. Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts. In Reuven Y Hazan (szerk.). *Cohesion and Discipline in Legislatures. Political parties, Party Leadership, Parliamentary Committees and Governance*. London–New York, Routledge, 12–40.
- Papp Zsófia 2008. A stabilitás forrásai a képviselők megválasztásában. In Ilonszki Gabriella (szerk.). *Amatőr és hivatásos politikusok. Képviselők Magyarországon II*. Budapest, Új Mandátum, 95–120.
- Tóka Gábor 2006. Vezérek csodálói. A magyar választói magatartás nemzetközi összehasonlításban. In Karácsony Gergely (szerk.). *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA–BCE PTI, 17–58.